

Inovačné trendy v praktickej príprave študentov učiteľstva 1. stupňa ZŠ

ELEONÓRA BUJNOVÁ¹, JÚLIA IVANOVIČOVÁ²

Katedra pedagogiky PF, Univerzita Konštantína Filozofa, Drážovská 2, 949 01 Nitra, SR,
¹ebujnova@ukf.sk ²jivanovicova@ukf.sk

Kľúčové slová: pregraduálne vzdelávanie, pedagogická prax, hospitačná prax, výstupy, asistentská prax, súvislá pedagogická prax, pedagogická prax v MŠ a v mimoškolských výchovných zariadeniach.

Abstrakt: Príspevok upriamuje pozornosť na nevyhnutnosť pedagogickej praxe v pregraduálnej príprave študentov učiteľstva pre 1. stupeň základnej školy. Autori uvádzajú a charakterizujú základné formy pedagogickej praxe na PF UKF v Nitre a vzhľadom na novokoncipovaný študijný odbor Predškolská a elementárna pedagogika uvádzajú inovačné trendy v praktickej príprave študentov novokoncipovaného odboru.

BUJNOVÁ E., IVANOVIČOVÁ J.: **Innovative trends in pedagogical practise of teacher training for the first grade of primary school.**

Key words: pregradual education, pedagogical practice, observations, outcome practice, assistant practice, pedagogical practice in nursery school and in out-school educational institution.

Abstract: The paper points at inevitability of pedagogical practice in pregradual preparation of teacher training for the first grade of primary school. The authors characterise the basic forms of pedagogical practise at Faculty of Education, University of Constantine the Philosopher in Nitra. There are also shown the innovation trends in practical preparation of students of the new study specialization Preschool and elementary education.

Náročná a zodpovedná práca učiteľa si vyžaduje zodpovedajúcu kvalifikáciu. Proces, ktorým sa učiteľ dopracuje k pedagogickému majstrovstvu je nielen časovo náročný, ale aj zložitý. Odzrkadľuje odborné a osobnostné kvality učiteľa vo vývojovej fáze jeho profesionálneho dozrievania. Podľa Helsinskej deklarácie (Hellawel, 1987) v pregraduálnom vzdelávaní učiteľov by mal byť dôraz kladený na :

- vytváranie personálnych a sociálnych schopností (napr. komunikácia, adaptabilita, tvorivosť, sebapoňatie, empatia) nevyhnutných pre triedny manažment, tímovú prácu a spoluprácu s rodičmi;
- *pedagogickú prax* a poznatky o školskom systéme a jeho funkcii;
- zvládnutie predmetov svojej aprobácie a schopnosti odovzdať poznatky z týchto predmetov žiakom (predmetové didaktiky);
- reflexia hodnôt pluralistickej spoločnosti a jej odovzdávanie mladej generácii.

Učiteľské vzdelávanie je tvorené štyrmi základnými oblasťami:

- všeobecný základ;
- pedagogicko – psychologická zložka (pedagogicko-psychologické disciplíny, biológia dieťaťa, zdravotná výchova, informačná technológia, jazyková príprava, filozofia a sociálne vedy);
- odbornopredmetová zložka;
- *pedagogická prax*.

Z uvedeného dokumentu vyplýva, že nevyhnutnou súčasťou prípravy na učiteľské povolanie je praktická príprava, ktorá je determinovaná úrovňou pedagogickej praxe.

V súčasnosti je pedagogická prax zaradená do študijných plánov učiteľského štúdia na všetkých fakultách zaoberajúcich sa prípravou budúcich učiteľov 1. stupňa základnej školy. Ako súčasť vysokoškolskej prípravy tvorí medzičlánok medzi teoretickým vzdelávaním študentov a ich budúcim profesijným uplatnením.

Pedagogickú prax chápeme ako súbor štruktúrovaných vyučovacích situácií prebiehajúcich na cvičnej škole pod vedením cvičného učiteľa. V systéme štúdia je súčasťou triády odbornej, pedagogicko-psychologickej a praktickej prípravy. Pričom pedagogická prax poskytuje študentom možnosti postupne nadobudnúť pedagogické schopnosti a zručnosti na jednotlivých typoch škôl, v ktorých budú učiteľmi budú perspektívne pôsobiť (klasické základné školy, málotriedne školy, školy s rozšíreným vyučovaním jazykov, výchov a pod.).

Cieľom pedagogickej praxe je:

- upevniť a overiť doterajšie získané teoretické vedomosti z pedagogiky, psychológie a odborných predmetov,
- umožniť študentom analyzovať prácu učiteľa a žiaka,
- osvojiť si spôsoby tvorivého riešenia úloh,
- získať zručnosti v oblasti výchovného pôsobenia v škole i mimo nej,
- formovať záujem a lásku k učiteľskému povolaniu,
- oboznámiť sa s prostredím školy, školskou agendou, ekonomikou a organizáciou školy.

Pedagogická prax v procese prípravy študentov na učiteľské povolanie sa zameriava na nasledovné úlohy:

- hlbšie zvládnuť pedagogickú teóriu podporujúcu pedagogické myslenie študentov,
- pôsobiť ako aktivizujúci a motivačný činiteľ v procese štúdia,
- hlbšie spoznať spôsoby uplatnenia odborného vzdelania učiteľa 1. stupňa ZŠ a naučiť sa ich aplikovať v školských podmienkach,
- osvojiť si základné metódy pedagogického výskumu,
- hľadať cesty sebarealizácie a odhaľovať individuálne danosti a osobitosti,
- rozvíjať etické postoje k žiakom, kolegom, rodičom a k iným ľuďom,
- posilňovať spôsobilosti pre plánovanie, riadenie a diagnostikovanie výchovno-vyučovacej činnosti,
- formovať schopnosť vypracovať pedagogicko - psychologickú charakteristiku žiaka.

Pedagogická prax, ktorá je hlavným zdrojom pedagogického poznávania a prirodzeným prostredím pre integráciu odborno - predmetových, psychologických a pedagogických poznatkov, má viaceré organizačné formy. V našich podmienkach sú najbežnejšie hospitácie, asistentská prax a pedagogické výstupy.

Na Pedagogickej fakulte UKF v Nitre sa v školskom roku 2004/05 realizovala pedagogická prax nasledovne:

Druh praxe	SEMESTER							
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Hospitačná pedagog. prax	-	-	-	0/2	-	-	-	-
Asistentská pedagog. prax v 1. ročníku ZŠ	-	-	-	-	1 týž.	-	-	-
Výstupová pedagog. prax	-	-	-	-	0/2	0/2	0/2	-
Súvislá ped. prax:								
- plnoorg. ZŠ	-	-	-	-	-	-	-	5 týž.
- málotried. ZŠ	-	-	-	-	-	-	-	1 týž.

V úvodných *hospitáciách* získavajú študenti orientáciu v činnosti učiteľa a žiakov, učia sa pozorovať podmienky, v ktorých pedagogická situácia prebieha. Ide o systematické rozvíjanie pedagogických schopností študenta vnímať a orientovať sa v pedagogických situáciách, tieto kvalifikovanie popisovať a analyzovať. Tieto rozborov vyučovacích hodín majú ukázať mieru schopností študentov aplikovať a verifikovať teóriu v konkrétnych pedagogických situáciách.

Za najzávažnejšiu súčasť pedagogickej praxe považujeme *pedagogické výstupy*. Umožňujú študentom postupne vniknúť do života školy, realizovať vlastné predstavy, modely vyučovania a tiež dávajú priestor pre ich vhodnú aktivitu. Popri príprave na výstup, realizáciu výstupu kladieme veľký dôraz na analýzu výstupu - rozborov vyučovacích hodín. Prostredníctvom rozborov získavajú študenti hlbší pohľad na pedagogické javy, zamýšľajú sa nad priebehom výchovno-vzdelávacieho procesu a postupne prenikajú do tajov učiteľskej činnosti. Rozborov vyučovacích hodín vidíme ako určitú pozitívnu motiváciu jednak pre študenta, ale i cvičného učiteľa. V ich priebehu študent vyjadruje svoje názory na zrealizovanú vyučovaciu hodinu, samozrejme, ak sa rozborov nekonajú iba formálne.

Existuje však ešte jedna forma pedagogickej praxe, ktorá nie je v našich podmienkach veľmi udomácnená. Ide o takzvanú *asistentskú prax*, ako medzičlánok hospitácií a pedagogických výstupov. Cieľom asistentskej praxe je rozvíjať niektoré didaktické spôsobilosti študentov, pričom študent pôsobí ako asistent učiteľa 1. stupňa základnej školy a úzko s ním spolupracuje. Kooperácia učiteľ - študent sa týka niektorých prvkov výchovno-vzdelávacej práce, napr. kontrola domácich úloh, oprava písomných prác, príprava učebných pomôcok, pomoc slabším žiakom, sprevádzanie žiakov na exkurziách, podieľa sa na mimovyučovacej výchovnej činnosti učiteľa ako sú krúžky, výlety, súťaže a pod. Táto forma praxe dáva študentom možnosť cvičiť elementárne činnosti vo vyučovaní, uvedomovať si škálu možností pedagogického konania, zažívať také situácie, ktoré nemohli spoznať počas hospitácií a sú vzácnu skúsenosťou pri výstupoch.

Vyvrcholením praktickej prípravy študentov je súvislá pedagogická prax - (samostatné výstupy, práca s pedagogickou agendou a pod.), ktorá sa realizuje v mieste trvalého bydliska študentov a sústreďuje sa na nasledovné:

- oboznámiť sa s klímou školy, organizáciou a chodom školy,
- realizovať samostatné výstupy v jednotlivých ročníkoch 1. stupňa a v jednotlivých vyučovacích predmetoch,
- analyzovať jednotlivé výstupy a realizovať výstupy za účasti cvičných učiteľov,
- vyberať vhodné výrazové prostriedky, jasne formulovať myšlienky,

- navodiť v triede vhodnú atmosféru, nadväzovať kontakty so žiakmi,
- vhodne reagovať na mimoriadne situácie,
- aktívne spolupracovať so skúsenými učiteľmi,
- spolupracovať s rodičmi,
- organizovať mimotriedne akcie s deťmi,
- využívať zvláštnosti regiónu v jednotlivých predmetoch,
- pracovať s dokumentáciou o jednotlivých žiakoch.

Od školského roku 2005/06 sa na PF UKF v Nitre zavádza nový študijný odbor Predškolská a elementárna pedagogika (Pre – school and Elementary School Education). Ako uvádza Tóthová (2004) uvedený študijný odbor je zameraný na pregraduálnu prípravu učiteľov pre preprimárne a primárne vzdelávanie. Študijný odbor je novým prístupom ku koncipovaniu vysokoškolskej prípravy učiteľov preprimárneho a primárneho stupňa a zabezpečuje zblížovanie vysokoškolskej prípravy učiteľov s koncepciou prípravy v krajinách Európskej únie.

Nová koncepcia študijného odboru si vyžaduje inováciu štruktúry a realizácie pedagogickej praxe. Vzhľadom na rozdelenie študijného odboru na bakalársky stupeň (6 semestrov) a magisterský stupeň (4 semestre), organizácia pedagogickej praxe bude nasledovná:

Predškolská a elementárna pedagogika – Bc – 3 roky:

Druh praxe	SEMESTER					
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Úvodná hospitačná prax v MŠ, 1. ročníku ZŠ a školskom klube	-	-	1 týž.			
Hospitačná prax v MŠ	-	-	-	1 týž.		
Hospitačná prax v 1. ročníku ZŠ	-	-	-	-	1 týž.	
Asistentská prax v školskom klube	-	-	-	-	-	1 týž.
Asistentská prax v škole prírode	-	-	-	-	-	1 týž.

Učiteľstvo pre 1. stupeň ZŠ – Mgr. – 2 roky:

Druh praxe	Semester			
	7.	8.	9.	10.
Hospitačná asistentská prax v 1.roč. ZŠ	1 týž.			
Výstupová prax I. - priebežná	-	0/2		
Výstupová prax II. - priebežná	-	-	0/2	
Súvislá pedagogická prax	-	-	-	6 týž.

V novokoncipovanom študijnom odbore Predškolská a elementárna pedagogika je ťažisko na pedagogickej, pedagogicko-psychologickej a didaktickej príprave, s dostatočným podielom praktickej prípravy. Rozšírenie pedagogickej praxe o jej realizáciu vo výchovno-vzdelávacích zariadeniach (školský klub, škola v prírode) odzrkadľuje potrebu posilnenia praktickej prípravy budúcich učiteľov 1.stupňa ZŠ vzhľadom na zvyšujúce sa požiadavky školskej praxe. Pri inovácii pedagogickej praxe treba brať do úvahy aj štandardy učiteľskej profesie, ale tiež predpoklady, pre akú spoločnosť bude škola vychovávať žiakov v 21. storočí.

Nové formy pedagogickej praxe si zároveň vyžadujú aj zvýšenú koordináciu všetkých činiteľov podieľajúcich sa na jej realizácii (cvičný učiteľ, cvičná škola, fakulta s príslušnými katedrami). Všetky úlohy, ktoré sme vyššie uviedli bude možné realizovať len v úzkej spolupráci uvedených činiteľov.

Literatúra

- HELLAWELL D.1987: Education under Attack – The Response of European Politicians. European Journal of Teacher Education. Vol. 10, No. 3, s. 255-258
- IVANOVIČOVÁ J. 2001: Pedagogická prax v systéme prípravy študentov učiteľstva pre 1.stupeň ZŠ. In: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie: Premeny slovenského školstva na prahu nového milénia. Nitra: PF UKF, s. 228-235. ISBN 80-8050-470-9
- IVANOVIČOVÁ J., ŠTOSELOVÁ K. 2001: Pedagogická prax – neoddeliteľná súčasť prípravy budúcich učiteľov. In: Význam pedagogickej praxe v profesijnom raste učiteľov. Nitra: PF UKF, s. 91-93. ISBN 80-8050-390-7
- SANDANUSOVÁ A., MARENČÍK A., ZIMA M. 2004: Niektoré aktivizačné metódy a formy v príprave študentov na učiteľskú prax. In: Didaktika biologie a geologie v přípravě a dalším vzdělávání učitelů v České a Slovenské republice. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, s. 138 – 142. ISBN 80-86561-14-3
- TÓTHOVÁ M. 2004: Súčasný stav a perspektívy pregraduálnej prípravy učiteľov. Medzinárodné vedecké sympóziom pri príležitosti 45 výročia univerzity. „Kultúra – priestor interdisciplinárneho myslenia V.“ Nitra: UKF. ISBN 80-8050-833-X